

Column Kennismail van Wim Boonstra: Japans plaats in de wereldeconomie is in één klap veranderd

Een kleine maand geleden werd Japan getroffen door een verwoestende natuurramp. Er is al veel gezegd en geschreven over de gevolgen van dit drama, voor Japan en voor de wereld. Alom wordt getracht om de omvang van deze ramp in economische termen te bevatten. Dat is op zichzelf zinvol, zo lang wij maar niet uit het oog verliezen dat menselijk leed van deze omvang niet in economische termen valt samen te vatten.

Ik zal proberen om enkele van de meest zichtbare gevolgen in grove streken te schetsen. Op korte termijn zal de economische groei fors negatief zijn, waarna een stuk inhaalgroei zal optreden als de herstelmaatregelen hun beslag gaan krijgen. Een en ander staat nader beschreven in het bijgesloten special report over Japan. Zoals gezegd, economische groei of krimp geven op dit moment nauwelijks een relevante indicatie van hoe het echt gaat met Japan en zijn bevolking. Andere indicatoren zijn wellicht relevanter. Zo heeft Japan van alle industrielanden ter wereld nu al op afstand de slechtste overheidsfinanciën. Ook zonder natuurramp zou de staatsschuld dit jaar al tot circa 225 procent van het BBP zijn opgelopen. Aangezien de Japanse overheid de bestedingen flink zal opvoeren om de schade te herstellen, kan de staatsschuld dit jaar al dicht bij de 240% BBP uitkomen.

Nu is Japan, ondanks de beroerde stand van de overheidsfinanciën en geheel anders dan Griekenland, in financieel opzicht een sterk land. Het kan zich zeer slechte overheidsfinanciën veroorloven omdat Japanse bedrijven en particulieren gezamenlijk zoveel spaarden dat het land als geheel toch een spaaroverschot heeft. Men was niet afhankelijk van het buitenland. Sterker nog, Japan was met China een van de grootste financiers van het Amerikaanse spaartekort. Decennia achtereen was Japan een belangrijke bron van financiering voor tekorten elders in de wereld. Dit zal als gevolg van de ramp waarschijnlijk anders worden.

Allereerst zal de Japanse uitvoer schade ondervinden van de natuurramp. Het begint met tijdelijke interrupties van bedrijfsketens door de energieproblemen, maar inmiddels zijn er ook al landen die uit Japan komende schepen en producten eerst op radioactiviteit willen checken alvorens ze toe te laten. Dit is slecht nieuws. Verder moet een scherp stijgende Japanse invoer worden verwacht. De nationale spaarquote zal gaan dalen, zagezegd. Japan zou daardoor wel eens een spaartekort kunnen krijgen. In plaats van een bron van kapitaal voor de rest van de wereld te zijn, zal het land een instroom van kapitaal vanuit het buitenland nodig hebben. Nu kan het land heel lang interen op de in het verleden opgebouwde grote buitenlandse vermogens, maar de bijdrage van Japan aan de financiering van spaartekorten elders in de wereld zal verdwijnen. Daarbij lijkt het een kwestie van tijd voordat de rating van het land neerwaarts wordt bijgesteld.

Japan zal vooral ook veel (conventionele) energie moeten gaan invoeren. Wereldwijd komt kernenergie in een ander daglicht te staan. China en Duitsland hebben al aangekondigd hun energiebeleid te willen heroverwegen. Frankrijk staat vol met oude kernreactoren. In de VS (Californië) staan diverse reactoren ook dicht bij een breuklijn. Het is zeer waarschijnlijk dat de vraag naar, en dus de prijs van fossiele energie de komende jaren hoger zal zijn. Ook als

de wereld massaal zou besluiten om de overstap naar duurzame energie te maken, zullen er vele jaren, zo niet decennia, overheen gaan voordat deze energietransitie is gecompleteerd. Tot die tijd zijn wij nog sterker afhankelijk van de leveranciers van fossiele energie. Veel olieproducerende landen zijn politiek bepaald niet stabiel, zoals dagelijks in de krant valt te lezen. Wat het te verwachten toegenomen gebruik van fossiele energie gaat betekenen voor de CO₂-uitstoot laat zich raden. Opnieuw slecht nieuws.

Alle economische overwegingen doen geen recht aan het vreselijke leed dat de Japanners heeft getroffen. Zij staan ver af van het heroïsche gevecht dat door dapperen, die hun leven in de waagschaal hebben gesteld om erger te voorkomen, wordt gevoerd om een kernramp te voorkomen. Na weken van zorgwekkende berichten lijken zij nu langzaam maar zeker voortgang te boeken. Zo is het nu nog volstrekt onduidelijk hoe erg de radioactieve besmetting is en wat de gevolgen zullen zijn voor de volksgezondheid.

Maar over enige tijd zal duidelijk zijn dat de financiële positie van Japan in de wereldeconomie in één klap wezenlijk en waarschijnlijk structureel is veranderd. De vraag is welke lessen er uit kunnen worden getrokken. Het belangrijkste kenmerk van veel grote rampen is dat zij weliswaar als mogelijkheid worden onderkend, maar dat de er aan toegekende waarschijnlijkheid dermate laag is dat men er maar op rekent/hoopt dat het uiteindelijk wel mee zal vallen. De kans op een verwoestende aardbeving, in combinatie met een tsunami en een serieus probleem met een kernreactor, is niet wezenlijk groter dan bijvoorbeeld die op een massieve dijkdoorbraak in ons land. Zelfs als de kans op zo'n ramp kleiner is dan eens in de twaalfhonderd jaar wil dat niet zeggen dat het niet morgen kan gebeuren. Net zoals de financiële crisis het risicobewustzijn bij banken op een aanmerkelijk hoger niveau heeft gebracht, mag worden verwacht dat de ramp in Japan een zelfde effect zal hebben. Is ons land in financiële zin sterk genoeg om een grote ramp op te vangen? En hoe zit het met het achterstallig onderhoud aan onze dijken?

april 2011